

Değerli dostlar, beni İsviçre’de ağırladığınız, ortak kaygımız olan çocuklarımızın dil evrenleri ve okuma alışkanlığı edinmelerini nasıl sağlayabileceğimizi tartıştığımız etkinliğe geldiğiniz ve katkılarınızı sunduğunuz için teşekkürü bir borç biliyorum.

Oturumların sonunda sizlere bir söz vermiş ve bu konuşmanın-sunumun özet de olsa metnini size göndereceğimi söylemişim. Şimdi sözümü tutuyor ve sizlerle, dilerim yeni bir ufuk açacak, sorularınıza yanıt verecek olan bu metni yolluyorum.

Sevgi ve saygılarımla.

Arslan Sayman.
Psikolog-Çocuk Kitapları Yazarı

MODERN-KENTLİ EBEVEYNİN ÇOCUK VE KİTAPLA İLİŞKİSİ

Okuma Üzerine birkaç Söz...

Okuma eyleminin genel kabul gören tanımını bugün şöyle yapıyoruz: Bireyin bilgilenmesini, gelişmesini ve eğlenmesini sağlayan eylem. Okumayı öğrendikten sonra okuma eylemini kararlı ve istekli biçimde sürdürme becerisine ise okuma alışkanlığı diyoruz.

Adet ya da alışkanlık olarak, görev duygusuyla, zaman geçirmek için, güncel olayları kavramak için, hobi olduğundan, kendimizi geliştirmek amacıyla, entelektüel ihtiyaçlarımızı gidermek için ve eğer becerebilirsek eğlenmek için okuyoruz.

Dünya örneklerinden yola çıkılarak yapılan bir sınıflandırmaya göre: Çok okuyan 1 yılda 21 ve daha fazla kitap okuyan kişi, orta düzeyde okuyucu 1 yılda 6-20 kitap okuyan kişi, az okuyan 1 yılda 1-5 kitap okuyan kişi olarak sınıflandırılıyor....

Peki bizler okuyor muyuz? Bu sorunun yanıtını kendi toplumumuz üzerinden vereceğiz ve maalesef ‘hayır’ diyeceğiz. Nüfusunun % 80’i okur-yazar olmakla beraber Türkiye toplumu okumayan bir toplum ve dünya sıralamasında bu bağlamda çok çok gerilerde yer alıyor.

Çocuklarımız okuyor mu? Maalesef bunun yanıtı da olumsuz. Türkiye’de çocuk nüfusunun %70’i ders kitapları dışında kitap okumuyor. Nüfusun yüzde 40’ı hayatı boyunca hiç kütüphaneye gitmiyor. Gençlerin yüzde 70’i hiç okumuyor. Yetişkin nüfusun yüzde 95’i yalnızca televizyon seyrediyor, yüzde 5’i televizyon seyretmenin yanı sıra kitap okuyor.

Kendi deneyimlerimin gösterdiği –davet edildiğim okullarda çocuklarla yapmış olduğum okuma etkinliklerinde edindiğim gözlemler- kişisel bir kütüphaneye sahip olan çocuk sayısı % 5 gibi düşük bir rakam. Kütüphane kullanım alışkanlığı açısından da ülkemiz tam anlamıyla kötü durumda. Çocuklarımız yıl içinde ‘ödev, ders, görev’ olarak verilen edebiyat kitaplarını dahi okumuyor.

Bunları bir kalem geçelim ve üniversite düzeyinde okuma alışkanlıklarına değinelim dersiniz, “O konuya hiç girmeyelim” diyeceğimi belirtmeliyim.

Son söz olarak Türkiye’de bir okuma alışkanlığından değil, olsa olsa ‘okumama’ alışkanlığından söz edilebilir.

Okuma etkinliği ve Ebeveyn...

Çocuklarınıza ne zamandan başlayarak ve ne zamanlar kitap okumalıyız diye soruyorlar. Kitap okumanız için gereken herhangi bir yaş, belirli bir zaman dilimi yok. Ayrıca kitap okumak her yaşta, her zaman, her yerde yapılabilen en kolay ve eğlenceli bir eylemdir.

Bebeğiniz bile kitaptaki resimlere bakabilir, okuduğunuz kelimelerin ritmini ve kafiyesini duyabilir. Kitaplarla dolu bir kütüphanede kitaplara merakla dokunup, ilgilenebilir. Evinizde kitap okunuyor ve çocuklara iyi örnek oluyor, kitabın ona ayırdığınız zamana engel olmamasına dikkat ediyorsanız, çocukta da okuma isteği geliştirirsiniz.

Kitapevlerine birlikte gitmek, sabırla kitapları incelemesine ve seçmesine izin vermek onları heveslendirir. Okumanın bir sorumluluk, giderek bir işkence olmadığını, dilediği zaman farklı dünyalara açılan bir yolculuk olduğunu keşfedecektir. Televizyon ve/veya bilgisayar, oyun, spor aktiviteleri dışında “okuma zamanları” yaratarak birlikte özel vakitler geçirip aranızdaki bağı güçlendirebilirsiniz.

Nitelikli kitabı seçebilmek ve okumaya teşvik etmek için bazı kriterler elbette var. Bu kriterleri kendimce yanıtlayabilirim, isterseniz Cumhuriyet Gazetesinde son kitabımla ilgili benimle yapılmış bir söyleşiden alıntı yaparak size yardımcı olayım:

Soru: Arslan Sayman “iyi” çocuk kitabını nasıl tanımlar?

Yanıt: Bir çocuğa armağan etmek için bir kitap alacaksam şunları acayip önemserim. Öncelikle yerli ya da yabancı diline, çevirisine bakarım, iyi, güzel ve akıcı Türkçe ararım. Konusunun özgün ve okuyacak çocuğu kavrayıcı nitelikte olmasını isterim. Resimli bir çocuk kitabıysa daha da özen gösteririm ve kötü resimlenmiş bir kitabı asla almam, aldırmam. Renk bilgisine vakıf, iyi illüstratörlerin çizdiği kitapları alırım. Kitabın baskısının kaliteli olması seçim yapmamı kolaylaştırır, baskıyı da önemserim. Kötü basılmış bir kitabın okuyucusuna saygısı olmayan birilerinin elinden çıktığını düşünür ve kendimi kötü hissederim. Bu ölçütlerin tümü benim iyi kitap için düşüncelerimi oluşturur.

Bu yanıt benim düşüncelerimin tümünü yansıtıyor ama şunu da eklemeden edemeyeceğim; kızıma kitap seçerken şunu da yapardım –kendisi artık büyüdü ve kendi kitaplarını kendi seçiyor- birlikte kitapçıya giderdik, çocuk kitaplarının olduğu raflarda dakikalar harcardık, ben bu zamanı uzatmak için elimden geleni yapardım ve en sonunda O’nun istediği bir ya da birkaç kitabı alır çıkardık.

Bu örneği şunun için verdim, bir çocukla kitapçı gezmek çocuğa değer verdiğinizi göstermenin en etkili yollarından biridir.

Ana Dilimiz... Güzel Türkçemiz mi?

Jean Piaget, yaşamının büyük bir bölümünü çocukları dinleyip, gözleyerek ve dünyanın her köşesinden bilim adamlarının aynı konuda hazırladıkları raporları inceleyerek geçirmiş bir bilim insanı. Yaptığı araştırmaların sonucunda çocukların yetişkinlerden çok farklı düşündüklerini ortaya koydu. Kendilerini ‘*ancak*’ dile getirebilen binlerce yeni yetmeyle

yaptığı görüşmelerden sonra, çocukların dışı vurdukları o şirin, ancak mantığa aykırıymış gibi gelen görüşlerinin ardında kendilerine özgü bir düzen ve mantığı olan düşünce süreçlerinin yatabileceği sonucuna vardı. Einstein bunu, “yalnızca bir dahinin akıl erdirebileceği basitlikte bir buluş” olarak nitelendirdi.

Piaget çocukların bilgiyle doldurulacak boş çuvalar olmayıp bilginin etkin yapıcıları, kullanıcıları olduklarını, sürekli olarak kendilerine özgü kuramlar yaratıp bunları sınadıklarını söyledi. Bugün genel kabul gören görüşlerdir bunlar.

Piaget’e göre insan zihinsel etkinlikleri gerçekleştirebilen bir organizma olduğu için düşünen bir varlıktır. Doğumundan ölümüne insanın geçirdiği fiziksel gelişimin benzeri bir biçimde, biliş de gelişim gösterir. Kısaca, bilişsel gelişim doğumundan başlayarak insanın anlama/yorumlama ve öğrenme biçiminde hem nitelik hem de içerik açısından giderek yetkinleştiği bir sürece işaret etmektedir. Anlama/yorumlama ve öğrenme eylemlerinin insan için nesnenin kendisinden bağımsızlaşması, yani kavramlaştırmanın başlaması gelişimdeki en büyük adımlardan biridir.

Bunları niye anlattım, şunun için: Çocuk bilişsel olarak gelişimini oluştururken bir dile gereksinim duyar. Bu dil anadili olabileceği gibi, İsviçre’de yaşayan sizlerin temel sıkıntısı haline gelen sosyalizasyon-egitim-öğretim dili de olabilir. Yani İsviçre Almancası...

Şu konuda bir konsensus sağlamıştık; çocuğa öğreteceğimiz dili pragmatist bir yaklaşımla seçebilir ve yaşadığı ülkenin dilini çocuğa öğretebiliriz ya da anadilini öğrendikten sonra yeni bir dil –yaşadığı ortamın genel geçer dilini- öğretebiliriz. Ama galiba şunu da konuştuk; ebeveynlerin konuştuğu dili bilmeyen çocuğun ‘emosyonel gelişiminin’ aksayacağını saptadık. Duygularını ifade etmekte zorlanacağını, istese de kendini kolay ifade edemeyeceğini, kullandığı dile bağlı olarak ebeveynleriyle bir iletişim sorunu yaşayacağını konuştuk.

Son söz olarak şunu belirtip bu konuyu bağlamıştık:

“Dil kavramların sembolik taşıyıcısıdır. Yani, kavramların adlandırılmasını ve dolayısıyla sembolleştirilerek zihinde depolanmasını sağlar. Bu özelliği nedeniyle, bireyin etkileşimde bulunduğu toplumsal çevrenin kendi ürettiği kültürel değerleri, düşünce, inanç ve duyuş özelliklerini kavramlaştırarak ona sunmasında temel araçtır. Bu durumda, dil ve elbette insanın daha ana karnında etkileşime girdiği anadili, kavramlarla öğrenme evresinde doğal bir bilişsel uyaran durumundadır.”

Kişisel Bir Kitaplık ve Çocuklar Neleri Okumalı?

Okuyan bir çocuğunuzun olmasını istiyorsanız, çocuğunuza bir kitaplık kurduktan sonra Ne zaman mı, hemen... Çocuk minicik bir bebekken bile kitap okunabilir. Çocuğunuzu kucağınıza alın, sayfaları karıştırmasına izin verin ve ona güzel kitaplar okuyun. Ses tonunuzu değiştirin –kuzu gibi meee, kurbağa gibi vrvkvrek diyerek- kitap okuyun, kitaptaki kahramanlarla özdeşleşin ve o kahramanlara birer ses vererek çocuğunuza kitap okuyun. Göreceksiniz buna bayılacak, sizi daha çok sevecektir. Okuduğunuz metnin içinden sorular çıkartın ve çocuğunuza sorun bu hem ilgisini kitaba yönlendirecek hem etkili bir iletişime geçtiğiniz için, ona soru sorduğunuz için hoşuna gidecektir. Okurken işitsellik de çok

önemlidir, kitabın ilginç bölümlerinde ‘aaaa’, ‘hımmmm’ gibi sesler çıkartın ve ilgisini metne yoğunlaştırın. Ondanda benzer sesler çıkartmasını isteyin. Dışarıda okuma alanları ve yerleri seçerek okuma etkinlikleri yapın, bir parkta., bir kafede oturup okuyun. Her resimli kitabın, metnin öyküsüne sadık kalmak zorunda değilsiniz, yeni öyküler kurun, çocuğunuzu kitaba ‘aaa, bu kurt-kuzu-keçi-çocuk sen ol ne dersin?’ diyerek onu metne dahil edin. Çocuğunuza “Hangi kitabı okumamı istersin” diye sorun ve seçtiği kitabı okuyun. Dayatmacı olmayın, çocuğunuzdan daha iyi bilmiyor olabilirsiniz ☺) Bunu unutmayın.

Kitap okuma eylemini bir oyuna dönüştürebilirdeniz mükemmel bir iş başarmış olursunuz, deneyin... Başarırsınız. Odasının dışında mesela tuvalette minik bir kitaplık kurun. Aile albümünden özellikle çocuğunuzun fotoğraflarından seçeceğiniz karelerle bir masal kitabı yapın, basın ve çocuğunuzla paylaşın. İnanın çok sevilen, süper ebeveyn olacaksınız.

Peki çocuklarımız neleri okumalı. Nacizane benim önerim yine Cumhuriyet Kitap ekine verdiğim söyleşiden alıntı yaparak, o yanıtı biraz geliştirerek olacak...

Soru: Çocuk okurlar için, kendi kitaplarınız dışında, kitaplar önerin desem, neler okumalarını önerirdiniz? Siz kimleri, neleri okursunuz?

Yanıt: Yabancı çizer ve yazarlar için yayınevi önermek en doğrusu; dolayısıyla **Yapı Kredi, Can, Tudem, Günışığı, ve Redhouse Kidz’den çıkan bazı kitaplar, Kır Çiçeği Yayınlarının** neredeyse tüm kitapları okunabilir.

Elbette yabancı klasiklerin başarılı çevirileri; **Jules Verne, Mark Twain, Exupery, Behrengi, Cengiz Aytmatov, Vasconcelos, Roald Dahl.**

Yerli klasiklerden olmazsa olmazlar var; **Sait Faik, Aziz Nesin, Sabahattin Ali, Nazım Hikmet, Orhan Kemal, Fazıl Hüsnü, Orhan Veli** atlanmamalı...

Yerli çizerlere gelince. **Can Göknil, Selçuk Demirel, Behiç Ak, Feridun Oral, Deniz Üçbaşaran, Gözde Bitir Sındırgı ve Mustafa Delioğlu’nun** resimledikleri kitapları ısrarla öneririm.

Yerli yazarlara gelince; **İhmal Amca, Muzaffer İzgü, Gülten Dayıoğlu, Ayla Çınaroğlu, Necati Tosuner, Zeynep Cemali, Bilgin Adalı, Sevim Ak, Tahir Alangu, Sara Şahinkanat, Aslı Der, Göknil Genç, Şiirsel Taş, Müge İplikçi** çocuklara iyi gelecek isimler...